

BATI DİASPORASINDA SÜRYANİLER VE SÜRYANİ KİLİSESİ

Gabriel RABO

Göttingen Georg-August Üniv., İlahiyat Fakültesi

Özet

20. yüzyılın son çeyreğinde Süryaniler'in çoğu, ana vatanları Güneydoğu Anadolu'dan ayrılıp batı ülkelerine göç etmek zorunda kaldılar. Batıdaki güven ve hürriyetin artmasıyla din, dil ve etnik kimliklerini korumaya, örf ve adetlerini geliştirmeye önem verdiler. Bunun için yaşadıkları şehir ve kasabalarda, öncelikle cemaatler kurdular. Daha sonra kilise ve manastırlar inşa etmeye veya satın almaya çalıştılar. Bunların yönetimi için Amerika Birleşik Devletleri, Orta Avrupa, Benelüks Ülkeleri ve İskandinavya Ülkeleri'nde abraşiyeler kurup metropolitler atadılar. Süryaniler'in nüfusunun artışıyla beraber kilise ve abraşiyelerin sayısı da günümüzde arttı. Süryani Kilisesi, bulunduğu bu ülkelerde hukuksal statüsüne kavuşmaya çalıştı. Süryaniler, hem kilise hem de devlet okullarında çocuklara ve gençlere din ve dil derslerini verme hakkına sahip oldular. Batı diasporasına göçün, yeni barınma ve örgütlenme gelişiminin görgü tanığı olan biri olarak bu durum takip edilerek ilk elden incelenmiş ve konu üzerinde araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süryaniler, Aramiler, Süryani Ortodoks, Süryani göçü, diaspora, Tur Abdin, kilise, manastır.

Abstract

Syrians and the Syrian Church in Western Diaspora

During the last quarter of the 20th century, the majority of Syrian people have been forced to leave their homeland in Southeast Anatolia and migrate to the Western countries. With the increase of confidence and freedom in the West, awareness has risen not only about the importance of protecting their religion, their language and their ethnic identity, but also the importance of developing their culture and tradition further. They have founded congregations in the towns and cities in which they live. Furthermore, they have built or tried to buy churches and monasteries. For the management of these dioceses, archbishops have been installed and assigned in the USA, Middle Europe, the Benelux and Scandinavian countries. Along with the growth of the Aramaeans, the number of churches and dioceses has also increased today. The Syrian Orthodox Church has also tried to get legal rights in the countries in which it is situated. The Syrians have the right to teach children and young adults their own religion and their own language both in church and in state schools. This article deals with the migration to the Western diaspora, the new shelter and the development of organizations from the eyes of a firsthand witness to these issues.

Keywords: Syrians, Aramaeans, Syriac, Syrian Orthodox, diaspora, ʿTur ʿAbdin, churches, monasteries.

Kurte

Di Dîasporaya Rojavayê de Suryanî û Dêra Suryaniyan

Di çaryeka dawî ya sedsala 20î de gelek Suryanî, ji welatê xwe Başûrê Rojhilatê Enedolê veqetiyên û neçarî koça welatên rojava bûn. Bi zêdebûna ewlehî û azadiya rojavayê re girîngî dan ol, ziman û nasnameya xwe ya nîjadî û bipêşdaxistinê kevneşopiyên xwe. Ji bo vê pêşiyê cemaet li bajar û bajarokên ku lê dijîyan saz kirin. Dûre dêr û dêyr lêkirin yan jî li kirîna wan gerîyan. Ji bo rêvebirina vana li

baskılara, dinî ve siyasi ayrımcılığa, hatta katliamlara maruz kaldılar. Bu gibi nedenlerle ana vatandan ayrılıp göç etmek zorunda kaldıklarından varlıklarını yavaş yavaş yitirdiler.

1. Diasporadaki Süryanilerin Tarihsel Gelişimleri

İlk Süryaniler, memleketleri bugünkü Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden daha 1830'larda tüccar olarak Sımhor (Siirt), Bitlis, Diyarbakır ve Harput'tan (Elazığ) ve son Süryaniler 1950'li yıllardan itibaren Tür 'Abdin ve civarından İstanbul'a göç etmişlerdir (İdem, 2004, s.19).² 1860'lı yıllarda orada hüküm süren çoraklık ve çekirge afetleri yüzünden çoğunluğunu Tür 'Abdin Süryanilerinin oluşturduğu yaklaşık 5000 kişilik bir grup bugünkü Suriye'ye yerleşmiştir.³ 20. yüzyılın başlarında bu defa 1896 (Kaufhold, 2007, s.25-43) ve 1915 katliamlarına maruz kalan Süryaniler, diğer Yakın Doğu ülkelerine sığındılar.⁴ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Atlantik ötesi ülkelere ilk göç dalgası 19. yüzyılın başlarında vuku bulmuştur.⁵ Fakat bütün bu göçler, Süryani tarihinde Süryanilerin ana

² Haziran 2005'te İstanbul Süryani Ortodoks Metropolithanesinde ailesinin en son ferdi, Bitlis'in Sımhor Köyünden 60 yaşlarındaki İsa Tombuz ile karşılaştım. Bana, ailesinin tüccar olarak İstanbul'a gelen ilk aile olduğunu anlatmıştı.

³ Bugünkü Suriye devletinin toprakları Süryanilerin ilk ana vatanları olmasına rağmen, bu bağlamda Tür 'Abdinli Süryaniler için bir göç ülkesi olarak anlaşılması gerekmektedir. Eugen Prym ve Albert Socin gibi Alman orientalistler, 1869 ve 1870 yıllarında Şam ve Tür 'Abdin'i ziyaretlerinden sonra, Şam'da Cano adında Midyatlı bir Süryaninin vasıtasıyla bize, yeni yerleşim bölgeleri hakkında önemli bilgiler bırakmışlardır. Cano'ya göre birçok Süryani Halep, Şam ve verimli Suriye Ovasındaki diğer 19 yerleşim alanlarına göç etmiş olmaları gerekmektedir. Bu köyler: Marbobu (Günyurdu), Gundike (Odabaşı) (ikisi de bugün Türkiye sınırları içerisindedir), Kubeke (Süryanice: *Beṭ Gurbak*), Girgeşamo, Erruta, Helva, Dugüra, Geresuver, Buvera, Hevetla, Gundike Hanna Bişru, Şelhümiye, Znaver, Zruga, Gremara, Ben'ardek, Gerebse, Zinavle ve adını anamadığımız bir köy daha. Bu köylerden her birinde 20 ile 30 aile ikamet etmekteydi. Bkz. Socin A. (1881), *Zur Geographie des Tür 'Abdin*. ZDMG 35, 255–256. Leipzig; Prym, E. ve Socin, A. (1881), *Der Neu-Aramäische Dialekt des Tür 'Abdin*, XI. Göttingen. Halep ve Şam'a göç eden Süryani sayısı bilinmemektedir.

⁴ Bu ülkeler, başta yine Suriye olmak üzere Filistin ve daha sonra Lübnan'dır. Çoğu, Fransız Mandası altında Türkiye sınırının hemen arkasında kalan ve Süryanilerin 1925 yılında kurdukları Kamışlı şehrinde olmak üzere, Gozarto (Cezire) Bölgesine, Filistin'de de Kudüs ve Betlehem'e yerleşmişlerdir. İkinci bir göç dalgası 1924 yılında Süryanilerin Urfa (Urhoy)'dan Halep'e tehcir edilmeleriyle başlamıştır. Bu tarihten beri Süryaniler burada "Ḥay al-Suryan" (Süryani Mahallesi)'nde yaşamaktadırlar. Bunlardan bazıları da Şam'a yerleşmişlerdir. Şam'da Süryani Patrikhanesinde 1994 yılında yaşlı bir kadına rastlamıştım. Eski Türkçe ile bana tehcir edilmesini müteessir bir halde anlatmıştı.

⁵ Harput'tan Dr. Abraham Kas Yusuf (1866–1924) 1889 yılında ABD'ye ve Mardin'den Corc Carcur 1893 yılında Kanada'ya ilk göç eden Süryanilerin arasında bulunmaktadır. Bkz. Aydın, E. (2000), *The History of the Syriac Orthodox Church of Antioch in North*

vatanlarındaki varlıklarını tehdit edici bir şekilde 20. yüzyılın son çeyreğinde karşımıza çıkan ve büyük bir Süryani kitlesini içeren göç kadar vahim değildir. Süryanilerin dörtte üçünden daha fazlası 1975 ile 1995 yılları arasında Tür 'Abdin'den ve Türkiye'nin diğer bölgelerinden batıya göç etmişlerdir. Alman-Türk İşçi Anlaşması neticesinde Süryaniler, 1963'ten itibaren önce misafir işçi (Çiçek, 1999, s.59)⁶ ve 1973'ten sonra mülteci⁷ olarak Batı diasporasına, Avrupa'ya sığınarak gurbette yeni bir memleket arayışı ve öz güvenlerinin artmasıyla da dinî ve etnik kimliklerini tanımış ve tanıtmışlardır. Bununla Süryaniler yabancı bir ortamda örgütlenerek çok eski kilise geleneklerini, İsa Mesih ve Havarilerinin de konuştuğu Süryanice yani Aramice anadillerini koruma altına almışlardır. Bunun gerçekleşmesinde en büyük pay şüphesiz değişik ülkelerdeki⁸ Süryanileri birbirine bağlayan kilise olmuştur.

1970'li yılların başlarında Süryanilerin Batı Avrupa'daki sayısı 7000 civarındaydı.⁹ İlk Süryani kilisesi, Almanya'nın Augsburg şehrinde kuruldu¹⁰ ve aynı yıl, Midyat'ta bir papaz resmedilerek bu

---

America, Challenges and Opportunities. Crestwood / New York. Diyarbakır'dan ünlü bilgin Naum Faik (1868–1930) 1912 yılında New York (New Jersey)'a yerleşmiştir. Daha geniş bilgi için: Çıkkı, M. F. (2004), *Naum Faik ve Süryani Rönesansı*, 27. (Türkçe yayım: Şimşek, M.). İstanbul.

⁶ Eskiden Türkiye'nin Güneydoğusunda Mardin ve Diyarbakır'da Alman Müracaat Büroları bulunuyordu. Süryaniler de bu fırsattan istifade ederek Almanya'da çalışabilmek için müracaatlarda bulunmuşlardır. 1960'lı yıllarda Süryanilerin arasında benim de köyüm olan Hah'tan da bazı kişiler misafir işçi olarak Bietigheim'a (Almanya) yerleşmişlerdir.

⁷ Gütersloh (Kuzey Ren Vestfalya)'da yaşamış olan Avukat George König'in arşivinde, daha 1971 yılında Almanya'da bir Süryaninin iltica talebinde bulunduğu belgelenmektedir. Bkz. Merten, K. (1997), *Die syrisch-orthodoxen Christen in der Türkei und in Deutschland*, 109. Hamburg. Daha eski tarihlerde de Almanya'da ve diğer AB devletlerinde Süryanilerin iltica talebinde bulunmuş olabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle söz konusu devletlerin ilgili makamlarının ve avukatların arşivlerinde detaylı bir araştırmanın yapılması zorunludur. Federal Almanya'nın 1973'lü yılların sonlarında yabancı işçi isteğini durdurmasından sonra Süryaniler, mülteci olarak sığınma aramaya başlamışlardır.

⁸ Bu ülkeler Suriye, Irak ve Lübnan'dır.

⁹ Bunlardan yaklaşık 2000'i Almanya'daydı. Bkz. *Jakobiten (!) aus der Türkei in Deutschland*, Der Christliche Osten 26, (1971), 29. Würzburg. Hollanda'da 1973'te 15 ve 1975'te 70 aile bulunmaktaydı. Kolo Suryoyo, sayı 123, (1999), 59.

¹⁰ Avrupa'da yerel kilise cemiyetlerinin yine yerel meclisleriyle resmî kuruluşları, rahip İsa Çiçek'in Orta Avrupa için Patrik vekili olarak atanmasından sonra sağlanmıştır. Bunlar, ilk 16 Ekim 1977'de Baden-Württemberg Bietigheim'da, daha sonra 5 Kasım 1977'de Viyana'da, Augsburg'da (Almanya) 14 Ocak 1978, Berlin'de 1978 (kesin tarih belli değil) ve Hengelo'da (Hollanda) 18 Aralık 1978'de kurulmuşlardır. Özel papazı olmayan yerel kiliseler, Köln'de 18 Aralık 1977, Füssen'de 22 Ocak 1978, Memmingen'de (tarih verilmedi ama muhtemelen) 23 Ocak 1978, Ochsenfurt'ta 29 Ocak 1978, Aschaffenburg-

kiliseye atandı.¹¹ O zamanlar Avrupa, memleketten çok uzaklarda algılanıyor ve bunun neticesinde papaz resametinin Avrupa'da yapılması düşünülmüyordu. Bu papaz, başlangıçta Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Avusturya ve İsviçre'de dağınık olan Süryanilere hizmet etmekteydi.

1974'te Avusturya için Viyana'da¹² ve 1975 yılında da Berlin için Tür 'Abdin'de bir papazın resmedilmesiyle iki yeni yerel kilise kuruldu.¹³ Berlin'deki papaz Kuzey Almanya'daki Süryanilere de hizmet ediyordu. 1976'da Baden-Württemberg eyaletinde, Stuttgart'a yakın Bietigheim ilçesinde Güney Almanya'ya hizmet vermek üzere dördüncü bir kilise kurulur ve Augsburg'da, yeni bir papaz resmedilerek bu kilisenin başına getirilir.¹⁴ Böylece Avrupa'da ilk defa, şimdiki Patrik ve zamanın Irak Metropoliti Mor Severios Zakka İwaz, Almanya'da bir papaz resmeti gerçekleştirmişti.¹⁵ Misafir İşçi

---

Grossenheim'da 30 Ocak 1978, Gießen'de 5 Mart 1978, Ahlen'de 17 Mart 1978, Gütersloh'da 18 Mart 1978, Wanne-Eickel ve Hamburg'da da 1978 yılında kurulmuşlardır. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 1, (1978), 10–13

¹¹ Bu, 24 Ocak 1971'de Midyat Mort Şmuni Kilisesinde Metropoliti Mor Ivannis Afrem Bilgiç (1891–1984)'in resametini yaptığı papaz Bitris Ögünç'tür. Papaz resamet belgesi için: Elena Ucan/Aziz Grigo/Ranja Ucan, *Ein Pfarrer verläßt seine Mutterkirche*, Zürich 2001, 121. Fakat 20 Ocak 1991'de Augsburg'da Roma Katolik Kilisesine geçişini ilan ettikten sonra Süryani Ortodoks Kilisesinden aforoz edilmiştir. Bu karardan pişmanlık duyarak 14 yıl sonra tekrar kendi kökenine geri dönmüş ve 9 Haziran 2005 tarihinde Augsburg'da Metropoliti Mor Dionysius İsa Gürbüz onu Süryani Ortodoks Kilisesinde tekrar kabul etmiştir. Geçmişte bu gibi geri dönüşler sık sık olmuştur. Papazlık resametini katolik bir metropolitin yaptığı ve İsveç/Göteborg kentinde Katolikler için hizmet veren papaz Abrohom Garis'de 2003 yılında Süryani Ortodoks Kilisesine geri dönmüştür.

¹² Mor Afrem Kilise Meclisi'nin kuruluşu 17 Mart 1974'te gerçekleşti. Daha sonra Katolik Kilisesi eski Lainz Cemaat Kilisesini kullanmaları için Süryani cemaate 22 Eylül 1974 yılında devretmiştir. Bu kilisenin ruhanisi papaz Emmanuel Aydın, 1973'te Lübnan'da papaz resmedilmişti.

¹³ Bu, Midon Köyü'nden Papaz Yuhanon Teber'dir. (6 Haziran 1999'dan beri Horepiskopos, yani: Başpapazdır). Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 209.

¹⁴ Bu, Suriye/Kamışlı'dan papaz Abdulahad Kıs Afrem'dir. Resamet, 5 Eylül 1976 tarihinde Augsburg Katedralinde gerçekleştirilmiştir. Resim ve haber: *Syrisch-orthodoxe Priesterweihe in Deutschland*, Der Christliche Osten 31, (1976), 153. 3 Haziran 1999 tarihinde Bietigheim'da Horepiskopos olarak resmedilmiştir. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 125, (1999), 209.

¹⁵ İlk Süryani papaz resmeti diğer Avrupa ülkelerinde 30 Ağustos 1981'de Hollanda'da: Papaz Gabriel Kaya (2 Mayıs 1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 21, (1981), 12; 29 Kasım 1981 de Belçika'da: Papaz Abdulmesih Günel (1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 23, (1982), 17; 2 Mayıs 1982 de İsviçre'de: Papaz Şabo Işık (23 Haziran 1999'dan beri Horepiskopos), Kolo Suryoyo, sayı 26, (1982), 16–17, 22; 20 Nisan 1986 da Fransa'da: Papaz Yakub Aydın, Kolo Suryoyo, sayı 49, (1986), 14–15; 30 Haziran 2002 de Avusturya'da: Sami Ücel, Kolo Suryoyo, sayı 138, (2002), 271–273, 301–303 ve 1980/1981'de İsveç'te: Papaz Süleyman Wannes, (daha sonra

İş Anlaşması'nın durdurulmasıyla Süryaniler artık Tür 'Abdin'den İsveç'e göç etmeye başladılar. Orada özellikle Stockholm'a yakın Södertälje kazasında olmak üzere sayıları hızla artmıştır. Bu şehirdeki bazı İsveçli çocukların Süryanice konuşması, buradaki Süryani sayısının ne kadar hızlı arttığını ve yoğunlaştığını da göstermektedir. İsveç'teki ilk kilise 1970 yılında bir papazın gelişiyle Södertälje'de kurulmuştu (Brock, 2001, s.89). 1977 yılına kadar cemaate hizmet eden papaz sayısı 5'e ulaşmıştı.

O zamanlar diasporadaki bütün yerel kiliselerin görevleri daha önce de sözünü ettiğimiz Bağdat Metropoliti Mor Severios Zakka İwaz vasıtasıyla geçici olarak yürütülüyordu.¹⁶ Halep Metropoliti Mor Gregorios Yuhanna İbrahim'in daha rahip iken 1976 –1977 yıllarında Hollanda'nın Hengelo Şehri'ne patrik vekili olarak atanmasıyla idari işler de yoğunlaştırılmıştı (Kolo Suryoyo, 1999, s.59). Süryaniler, kilise ruhani liderleri tarafından yalnız bırakılmamışlardı. Kutsal İncil'in, "Sürü nerdeyse çoban oradadır" sözüyle Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi'nin rahmetli patriği Mor İgnatios III. Yakub, konferans¹⁷ vermek üzere Göttingen Üniversitesi'nin şeref misafiri olarak 1971 Uluslararası Surologlar Sempozyumu, diğer adıyla *Symposium Syriacum*'a davet edildiği zaman Süryani Cemaatini de ziyaret etmişti (Rabo, 1996, s.277; Der Christliche Osten, 1971, s.190–192).¹⁸

Horepiskopos). Avrupa'da ilk Süryani rahip resameti için bkz. Dipnot No: 42. Bu ülkelerin bazılarının daha önce de papazları vardı. Bunlar kendi memleketlerinde resmedilmişlerdi.

¹⁶ 1980 yılında Patrik olarak seçilene kadar ekümenik ve dış ilişkiler yetkilisi idi. Bu nedenle sık sık Avrupa'ya seyahatleri oluyor ve bu vesileyle farklı şehirlerde yaşayan Süryanilere hizmet edebiliyordu.

¹⁷ Üniversitenin konferans salonunda 8 Ekim 1971 tarihli misafir konuşması önce: *Erkenntnis und Meinungen* I. Yayın: Wießner, G (1973), GOF, Syriaca 3, 1–34. Wiesbaden: Harrasowitz. Daha sonra İngilizce kitap olarak ve aynı zamanda Arapça, Türkçe, Almanca ve Flamanca'ya çevrilerek *The Syrian Orthodox Church of Antioch* adı altında yayınlanmıştır. Yayın: [Çiçek, Y.İ.] (1985). Losser: Süryani Mor Afrem Manastırı.

¹⁸ Patriğin Symposium Syriacum'a Göttingen'e davet edilmesi öncülüğünü Teoloji Fakültesi Süryani Kiliseleri Tarihi Profesörü Werner Strothmann (1907–1996) yapmıştı. Göttingen'deki sempozyumdan sonra Almanya'da Berlin, Würzburg ve Augsburg Şehirleri ile İsviçre'yi ziyaret ederek dağınık imanlılar için patriklik ayinini gerçekleştirdi. Başka zamanlar Patrik Avrupa'yı 1972'de: (Der Christliche Osten 27, [1972], 169), 1977'de (Kolo Suryoyo, sayı 1, [1978], 7), 1979'da (Kolo Suryoyo, sayı 9, [1979], 2–21) ve 1980 yılında (Kolo Suryoyo, sayı 14/15, [1980], 11–52) ziyaret etmişti.

2. Abraşiyelerin Kurulması ve Kiliselerin Yapılandırılması

Kamuoyuna resmî olarak açıklanmamış ve kişisel arşivimde bulunan patrikhane belgelerine göre Orta Avrupa'ya 1977 yılına kadar sığınan Süryani sayısı 10.900, İskandinavya ülkelerine de 10.750 kişilik rakamla dramatik bir artış kaydedilmiştir. Bu rakamlar Almanya'da 8000, Hollanda'da 800, Avusturya'da 800, İsviçre'de 600, Fransa'da 600, Belçika'da 100 ve Yunanistan'da da 100'e yakın Süryani'yi içermektedir. İskandinavya ülkelerindeki dağılım ise İsveç'te 10.000, Norveç, Danimarka ve Finlandiya'da 500 ve İngiltere'de (Büyük Britanyada) 250 civarındadır.

Bu sığınmacıları kilise alanında daha iyi örgütleyebilmek ve onlara dinî hizmet sağlayabilmek üzere Şam'da, 18 Ekim 1977 tarihli Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Kutsal Sinodu, birinin merkezi Hollanda'da olmak üzere Orta Avrupa için, diğlerinin de merkezi İsveç'te olmak üzere İskandinavya ülkeleri ve Büyük Britanya için iki yeni Abraşiyeye kurulması kararını aldı.¹⁹ Bu kararın alınmasıyla Süryani Kilisesi tarihinde yeni bir sayfa açılmış ve Mezopotamya'nın Süryani Halkı, artık Avrupa Kıtası'nda kök salmaya başlayarak kendi vatanının dışında, diasporada yeni bir varlık arayışına yönlendirilmişti.

Sinod kararıyla Hindistan'ın Kerala eyaletinde elçisel delege olarak dinî görev yapmakta olan Metropolit Mor Timoteos Afram Abude, ikametgâhı İsveç/Södertälje'de olmak üzere İskandinavya ve Büyük Britanya Abraşiyesine atandı.²⁰ Orta Avrupa Abraşiyesine de Tür 'Abdin'den, o zaman Amerika'da görev yapan Mor Gabriel Manastırı Başrahibi İsa Çiçek atandı. 5 Mayıs 1977'de önce Patrik Vekili olarak (Kolo Suryoyo 1978, s.15) daha sonra 24 Haziran 1979'da Patrik Mor İgnatios III. Yakub (1912–1980) tarafından

¹⁹ Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Patrikhanesinin Sinod dosyasından şahsıma ait bir kopya. Şahsıma ait nüsha, s. 202–203. Ayrıca bkz. Kolo Suryoyo, sayı 1, (1978), s.1.

²⁰ 1964'ten 1977'ye kadar Hindistan'daydı. 1972'den beri metropolitler. Mor Timoteus Afram 'Abude 1986'ya kadar İskandinavya ve Büyük Britanya'nın abraşiyeye metropolitiydi. 1986-1991 yıllarında sadece Büyük Britanya, 1991-1996 yıllarında Avusturalya ve 1996'dan itibaren Kanada metropoliti olarak görev yaptı. İsveç/Södertälje'de inşaatı tamamlanan yeni Mor Afram Kilisesi, Patrik Mor İgnatius I. Zakka İwas tarafından 18 Haziran 1986 tarihinde kutsandı. Bu kilisede 3 Haziran 1987'de metropolit resmedilen Mor Julius Abdulahad Galo Şabo, bir yıldan fazla vekâlet ile yönetilen İsveç ve bütün İskandinavya Abraşiyesi yönetimine atandı. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 55, (1987), 106–108.

Hollanda'nın Hengelo şehrinde metropolit olarak resmedildi.²¹ Böylece Süryani Ortodoks Kilisesi tarihinde ilk defa Latin dünyası topraklarında, Antakya Kilisesi'nin çok eski gelenekleriyle bir Süryani metropolit resameti gerçekleşti.

Abraşiyelerin kuruluşundan sonra geliştirme aşamasına geçilerek dinî medreseler, gençlik ve kültür dernekleri, özel din ve lisan okulları kuruldu. Bu yeni abraşiyeleri güçlendirmek üzere din adamı ve sivillerden oluşan abraşiye yüksek yönetim kurulları ve yerel kilise meclisleri teşkilatlandırılmış²² özel tüzük ile hazırlanmıştır.²³ 1997'ye kadar Orta Avrupa Abraşiyesinde 56 ve İskandinavya Abraşiyesinde de 28 kilise kurularak özel papazlara kavuşturuldu (Rabo, 1996, s.93–94).

1994'te İsveç Abraşiyesi ve 1997'de Orta Avrupa Abraşiyesi olmak üzere ikiye ayrıldılar. ABD Batı Abraşiyesi'nin şimdiki Patrik Vekili olan Metropolit Mor Klimis Evgin, merkez Södertälje olmak üzere İsveç 2. Abraşiyesi'ni geçici bir vekâlet ile 14 Haziran 1994'ten Mor Dioskoros Benyamin Ataş'ın 11 Şubat 1996'da metropolit resmedilişine kadar yönetti (Kolo Suryoyo, 1996, s.24–28). Orta Avrupa'da 18 Mayıs 1997'de yeni oluşturulan Almanya Abraşiyesi patrik vekilliğine, resmedilen yeni metropolit Mor Dionysios İsa Gürbüz atandı. Kısa bir müddet önce Warburg'ta satın alınan Suruçlu Mor Yakub Manastırı, abraşiye merkezi oldu (Rabo, 1997, s.88–91).

Batı Dünyası'nın ilk Süryani abraşiyesi, ABD ve Kanada'da 1952'de Doğu Kıyıları'nda (East Coast) New Jersey'de kurulan ve 2000 yıllık Kumran Tomarlarının (Samuel, 1966, *Treasure*; Samuel, 1949, s.26–31) bulunuşuyla dünyaca tanınan Metropolit Mor Atanasios Yeşu' Samuel'in (1909–1995) yönetmiş olduğu abraşiyedir (Rabo, 1995, s.121–132). Oradaki birkaç cemaat 1934 yılına kadar

²¹ Mor Yulius'un metropolit olarak resameti hakkında daha geniş bilgi için: Kolo Suryoyo, sayı 9, (1979), 1–21. Özgeçmiş için: Rabo, G. (2004), *Metropolit Mor Julius Yeshu Çiçek mit dem Aram-Preis für die aramäische Sprache und Literatur ausgezeichnet*. Kolo Suryoyo, sayı 142, 16–18. 1981 yılında Glane/Losser'deki Mor Afrem Manastırı satın alınana kadar metropolitin ikametgâhı 1977'den 1981'e kadar Mor Yuhanon Kilisesindeydi. (Kolo Suryoyo, sayı 123, [1999], 57).

²² Orta Avrupa Abraşiye Meclisi 23 Ağustos 1980 yılında Frankfurt'ta kuruldu, ܡܥܠܡܐ ܕܡܥܠܡܐ ܕܡܥܠܡܐ / *O. Avrupa Süryani abraşiyesine yeni milli meclis*. Kolo Suryoyo, sayı 13, (1980), 7–9.

²³ Tüzük için: *Süryani Ortodoks Kilisesi Orta Avrupa ve Benelüks Ülkeleri Abraşiye Meclis Tüzüğü*, Kolo Suryoyo, sayı 16, (1980), 11–15. Antakya Süryani Ortodoks Kilisesine bağlı bütün abraşiyelerin yerel meclis tüzüklerini 23 Şubat 1984 tarihinde kutsal Sinod kararlaştırmıştı. Almanca çeviri için: Kolo Suryoyo, sayı 54, (1987), 49–53.

Suriye ve Lübnan Metropolitleri Mor Severios Afrem Barsavm (sonraki Patrik) tarafından yönetiliyordu.

2013 yılı itibarıyla 1977'den 2005'e kadar batı ülkelerinde Hollanda'da 1, Almanya'da 1, Belçika'da 1, İsviçre-Avusturya'da 1, İngiltere'de 1, İsveç'te 2, ABD'de 2, Kanada'da 1, Avusturalya'da 1, Arjantin'de 1 ve Brezilya'da 1 olmak üzere Süryani diasporasında on bir batı diasporada toplam 13 Süryani Abraşiyesi mevcuttur (Rabo, 1996-2011, Suryoyo Online, diozese.htm).

Bu abraşiyelerde ruhanileri olan toplam 160 kilise cemaati bulunmaktadır. Bu cemaatler sayısal anlamda çoğunluk sırasıyla Almanya 52, ABD 38, İsveç 28, Hollanda 9, Kanada 6, Avustralya 7, İsviçre 5, Arjantin ve Belçika 4'er, Brezilya 3, Avusturya 2 ve Fransa ile İngiltere 1'er cemaat oluşturmaktadırlar. Bunlarla birlikte bir papaza sahip olmayan fakat en yakın veya zamanı uygun olan bir papaz veya bir rahip tarafından ruhani hizmetleri yapılan cemaatler de vardır.

Diaspora Süryanilerinin nüfusu hakkında elimizde kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Patrikhane ve abraşiyeler de bugüne kadar maalesef resmî bir sayım girişiminde bulunmamışlardır. Almanya'daki abraşiyeye 1998 yılında Süryani halkının sayımı için bir girişimde bulunmuş ve ileriki tarihlerde göç araştırmaları için önemli olabilecek kayıtlar toplamış olmasına rağmen bu veriler bugüne kadar değerlendirilememiştir. Orta Avrupa Metropolitleri Mor Yulius İsa Çiçek de 1980'li yılların başlarında abraşiyeye ait numaralı üyelik kartı çıkartmıştır (Bunun örneği için bkz. Kolo Suryoyo, 1980, s.22).²⁴ Fakat hiç kimse bu kartı almak için müracaatta bulunmamıştır. Süryaniler'in örgütlenmesi iyi olsa bile dağınmış olanların kayıplara karışma tehlikesi her zaman mevcuttur. İşte bu nedenle en kısa zamanda kilise makamlarının bütün Süryaniler'i resmî bir kayıtla belirlemeleri, Süryani halkının diasporada geleceği ve varlığı açısından son derece önemlidir.

Batı abraşiyelerinde yaşayan Süryani sayısı kesin olmamakla birlikte 287.000 civarındadır. Sayısal çoğunluk sırasıyla Almanya'da 95.000, İsveç'te 80.000, ABD'de 50.000, Hollanda'da 20.000, Belçika ve İsviçre'de 8.000, Arjantin'de 6.000, Avusturalya ve Brezilya'da 5.500, Avusturya'da 3.500, Fransa'da 2.500, İngiltere'de 1.500 ve

²⁴ Mor Yulius'un ifadesine göre bu kart için sadece 7000 kişi müracaat etmiş ve almıştır.

adını anmadığımız diğer Avrupa ülkelerinde de 1.500 civarında Süryani yaşamaktadır.

Kilise ve Manastırlar

Süryaniler, göçün başlangıç aşamasında diasporada dinî ayinlerini Katolik ve Protestan kiliselerinde yapmaktaydılar. Hristiyanlığın en eski gelenekleriyle icra ettikleri ayinlerini gerçekleştirebilme arzusu, onları kilise binaları satın almaya yönlendirmiş ve bu binaların avantajlarını da görmüşlerdir. Büyük salonlar ve bazı fabrika hollerini²⁵ satın alıp kilise binalarına çevirmenin yanı sıra, mevcut Katolik ve Protestan kiliselerini de satın almışlardır.²⁶ Bazı kiliseleri temelden yeni inşa etmenin olumlu etkilerini gördüler.²⁷

Özel bir kiliseye sahip olmak, sadece dinî ayinleri ve gelenekleri değil, aynı zamanda eski örf ve adetleri de olduğu gibi yaşama imkânını sağlamaktadır. Örneğin ‘Şahro’ yani uyanık ve ayık kalmak diye adlandırılan gelenekle kilise kaddislerini (azizlerini) anma günlerini kutlamak için dua ve terennümlerle kiliselerde sabahlanır. Kilise, uzak ve yakından gelen imanlılar ile ziyaretçiler için bir buluşma ve anlamlı bir bayram yeri olmakla Süryaniler’in kilise gelenek ve göreneklerini açıkça gösterir.²⁸

İşte böyle bir ortamda Avrupa’da ilk Süryani kilisesi Hollanda’nın Hengelo şehrinde 1976 yılında satın alınarak Havari Mor Yuhanna Kilisesi adı verildi. 1977’de Patrik Mor İgnatios III.

²⁵ Bazı örnekler: Mor Yuhanon (Rheda-Wiedenbrück), Meryem Ana (Gütersloh), Mor Stefanos (Gütersloh), Mor Gevargis (Ahlen), Mor Malke (Ochsenfurt), Mor Dimet (Hamburg), Mor Stefanos (Kirchardt).

²⁶ Mor Afrem (Viyan), Mor Yakub (Berlin), Mor Petrus ve Mor Pavlus (Köln), Mor Petrus ve Mor Pavlus (Wanne-Eickel), Mor Afrem (Heilbronn), Mor Had b-Şabo (Pohlheim/Giessen), Mor Luko (Gütersloh).

²⁷ Mor Aho (Paderborn), Meryem Ana (Augsburg), Mor Barsavmo (Giessen), Mor Malke (Delbrück), Mor Gabriel (Kirchardt), Meryem Ana (Bebra), Mor Yuhanon (Delmenhorst), Mor Eşa’yo (Gronau), Mor Evgin (Harsewinkel), Mor Afrem (Södertälje).

²⁸ Bu bayramlarda, Tur ‘Abdin’de en tanınmış ve en çok ziyaretçi çeken yerler ilk olarak Hah’taki Meryem Ana Kilisesidir. Burada her yıl 15 Ağustos’ta kutlanan, Rabbin Anası Meryem Ana’nın İntikal gününü andıran ve Suriye dâhil birçok yerden ziyaretçi çeken, Şahro Bayramı’dır. Daha sonra 31 Ağustos Mor Gabriel Manastırında kutlanan Kaddis Mor Gabriel Bayramı’dır. 14 Eylül’de Kutsal Haç Manastırında (Dayro da-Slibo), Haç’ın Bulunuş Bayramı ve Eylül’ün 1. günü de kendi manastırında Kaddis Mor Malke Bayramı kutlanır.

Yakub tarafından takdis edildi (Kolo Suryoyo, 1979, s.21).²⁹ Atlantik ötesi inşa edilen ilk Süryani kilisesi Meryem Ana Kilisesi adıyla ABD’de New Jersey (West New York), yine aynı isimle Worcester’de (Massachusetts) 1927 yılında zamanın Suriye ve Lübnan Metropoliti Mor Severiyos Afrem Barsavm’un kutsadığı kilisedir (Aydın, 2000, s.3, 4; Rabo, 1995, s.127). Central Falls’taki (Rhode Island) Mor Afrem Kilisesi 1949 yılında Mor Atanasios Yeşu’ Samuel tarafından kutsanmıştır. Viyana’da 1974 yılında alınan Mor Afrem Kilisesi ve Berlin’de 1977 yılında alınan Suruçlu Mor Yakub Kilisesi, diğer mezheplerden ilk devralınan kiliselerdir. Berlin’deki kiliseyi büyük bir kutlamayla 28 Ekim 1984 tarihinde Metropolit Mor Yulius İsa Çiçek takdis etmiştir ki (Kolo Suryoyo, 1984, s.31–32) bu, Almanya’da kutsanan ilk kilisedir.

Diasporada şimdiye kadar 88 Kilise ve 3 Manastır satın alınmıştır. İlk manastır 15 Ağustos 1981 yılında Hollanda’da alınan Süryani Mor Afrem Manastır’dır. İkincisi 29 Mart 1996’da İsviçre’deki Mor Evgin Manastırı ve üçüncüsü de aynı yıl 28 Ağustos 1996’da Almanya’da satın alınan Suruçlu Mor Yakub Manastır’dır. Her üç manastırı 8 Temmuz 1984’te Mor Afrem,³⁰ 20 Haziran 1999’da Mor Evgin (Rabo, 1999, s.197–198)³¹ ve 27 Ağustos 2000’de Mor Yakub (Rabo, 2000, s.181–185.)³² isimleriyle değişik ülkelerden binlerce Süryaninin katılımı ve muhteşem bir kutlamayla Patrik Mor İgnatios Zakka İwaz kutsamıştır. Bu manastırlar aynı zamanda Orta

²⁹ Bu kilisenin alımı 250.000 Gulden (120.000 \$)’a mal olmuştur. Kolo Suryoyo, sayı 123, (1999), 59.

³⁰ Mor Afrem Manastırının satın alımı 1 Milyon Gulden (400.000 \$)’e mal olmuştur. Önceleri bir Katolik manastırı olan bu kilise, daha sonra bir emlakçıya satılarak yapısal bir değişikliklerle Türk-Müslüman misafir işçiler için konut haline getirilmiştir. Manastır dört katlı, salonlarıyla birlikte 48 odalı ve küçük bir kiliseden ibarettir. 170.000 m² büyüklüğünde bir arsaya sahiptir. 1983 yılında manastırın bitişiğinde 500.000 Gulden’e [226.890 Euro] mal olan bir konferans salonu inşa edilerek Metropolit Yuhanon Dolabani (1885–1969) adı verildi. Bunun da bitişiğinde 1985 yılında matbaa için bir bina yapılarak 5/6 Temmuz 1986’da Bar ‘Ebroyo (1226–1286) adına kutsandı ve 1986–1992 yılları arasında işletildi. Bina ve matbaa 1.300.000 Gulden’e [589.914 Euro] mal olmuşlardı. Meryem Ana Katedrali 1994 yılında kutsanmıştır. Bütün harcamalar yaklaşık 5 Milyon Gulden [2.268.903 Euro] tutmuştur. Ayrıca manastırda bütün Süryani Ortodokslar için bir mezarlık da mevcuttur. Bkz. Kolo Suryoyo, sayı 37–39, (1984), 27–32, 42–49, 57–62, 98–95; sayı 50, (1986), 7–11, 16–25; sayı 123, (1999), 47–58.

³¹ Bu 1682 yılında kurulan manastır Zürih’ten pek uzak olmayan Arth’ta kalır. 500.000 Frank’a mal olmuştur. Üç kat, 24 oda, bir kilise ve büyük bir bahçeden ibarettir.

³² Manastır, 1,9 Milyon DM’ye [971.454 Euro] satın alınmıştır. Daha sonra birçok yenilenmeye tabi tutulan bu manastır, biri 400 kişilik olmak üzere üç küçük kiliseye, 66 döşeli odaya, birkaç salon, konferans ve karşılama salonlarıyla metropolitlik ve idari tesislere sahip olup 22.456 m²’lik bir alandan ibarettir.

Avrupa (2007'den itibaren Hollanda), Almanya ve İsviçre-Avusturya metropolitlik merkezleridir.

28 kiliseyle Almanya başta olmak üzere İsveç'te 16, ABD'de 17, Hollanda'da 10, Avustralya'da 6, Kanada'da 4, Belçika'da 3, Avusturya'da 1, İsviçre'de 1, Fransa'da 1 ve İngiltere'de 1 kilise mevcuttur. Hamburg'daki Meryem Ana-Mort Şmuni Kilisesi'nin kutsanması 2 Ekim 2011 tarihinde gerçekleşmiştir. En sonucusu ise inşası halen devam eden Almanya/Paderborn'daki Meryem Ana Kilisesi'dir.

Batı diasporasında mevcut 86 kiliseden 36 tanesinin ve 3 manastırın satın alınması, 2005'te vefat eden metropolit Mor Yulius İsa Çiçek sayesinde gerçekleşti. Onun fevkalade girişimi ve inisiyatifiyle bu kiliseler satın alındı veya temelden inşa edildi. Bu nedenle Süryani Kilisesi Patriği Mor İgnatios Zakka İwaz onu '20. yüzyılın Burd'ono'lu Mor Yakubu'³³ unvanıyla ödüllendirmiştir. Patrik bununla kalmayıp 'ismi tarih kitabında *ışıkta harflerle* yazılacak' diyerek onu onurlandırmıştır (Rabo, 1999, s.198).³⁴

3. Süryani Ortodoks Kilisesinin Hukuksal Statüsü

Abraşiyeler ve kilise cemaatlerinin kuruluşundan sonra Süryani Ortodoks Kilisesi yasal hakkını kullanarak diaspora ülkelerinde başlangıçta cemiyet olarak daha sonra da dinî kamu hizmeti hukuku gereğince teşkilatlanmıştır. Hollanda'da 15 Ekim 1981 yılından beri Losser'de Mor Afrem Manastırı ikametgâhıyla İnanç Topluluğu olarak kabul edilmiştir.³⁵ Almanya'da Süryani Ortodoks Kilisesi 1984 yılından beri merkezi Ahlen olmak üzere 'cemiyet' statüsüyle kaydedilmiştir.³⁶

³³ Burd'ono'lu Mor Yakub († 578), 6. yüzyılda Bizanslıların 451 yılında toplanan Kalkedon (Kadıköy) Konsili Öğretisini reddetdikten sonra sıkı bir takibatla yok edilme aşamasına getirilen Süryani Kilisesini 80 metropolit resmederek yeniden ayağa kaldırıp kurtaran metropolitir.

³⁴ Patriğin Metropolit Mor Yulius'u '20. yüzyılın Burd'ono'lu Mor Yakubu' namıyla ilk olarak onurlandırması, 7 Temmuz 1992'de Paderborn'da Mor Aho Kilisesinin takdisi esnasında gerçekleşmişti.

³⁵ Bkz. *Die Gründungsakte des Erzbistums der syrisch-orthodoxen Kirche in Mitteleuropa und den Beneluxländern in den Niederlanden* [Hollanda'da, Orta Avrupa ve Benelüks Devletleri Süryani Ortodoks Kilisesi Abraşiyeye Teşkilat Dosyası], Enschede 1981 (yayınlanmamış). Bu dosyayı bana Metropolit Mor Yulius İsa Çiçek lütfetmiştir.

³⁶ Almanya'da, Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Tüzüğü için: Kolo Suryoyo, sayı 56, (1987), 125–131. Süryani Ortodoks Kilisesinin "e.V." (resmî tescilli cemiyet) olarak

Almanya'daki diğer Süryani kiliseler de bunu, bütün diğer 29 yerel kiliseyi de takip ederek üniter bir tüzükle kendi ikametgâhlarında cemiyetler kanunuyla kayıtlara geçirmişlerdir. Süryani kilisesi, gurbetteki Süryanilere birçok avantaj sağlayabilecek *Kamusal Kurum Hukuku* statüsüne erişebilmek için çaba sarf etmektedir. İlgili makamlara müracaatlarda bulunulduysa da yerine getirilmesi icap eden bazı formaliteler nedeniyle bugüne kadar Federal Almanya Eyaletlerinden bir netice alınamamıştır.

Süryani Ortodoks Kilisesi Avusturya'da 25 Şubat 1988'den beri *Din Topluluğu* statüsüne sahip³⁷ olup kamusal kurum hukukuyla 'Avusturya'da Süryani Ortodoks Kilisesi' adıyla kabul edilmiştir. Belçika'da da böyle bir müracaatta bulunulmuş, ancak Yunan Ortodoksların 'ortodoks' adlandırmasına hak iddia ederek karşı çıkmaları nedeniyle henüz bir netice alınamamıştır.³⁸ Fransa'da da kilise, hukuksal bir statüye erişmiş ve ABD'de uzun zamandan beri Din Topluluğu olarak kabul edilmiştir.

4. Din ve Dil Eğitimi

Süryaniler diasporada kendilerini Süryani Ortodoks mezhebi ve Süryani Arami dilleriyle tanımakta ve tanıtmaktadırlar. Batıda yaygın olarak Süryani dilinin ölü bir dil olduğunu ileri süren iddia yanlıştır. Çünkü bu dil bütün lehçeleriyle konuşma dili, kiliselerde yazı dili olmakla birlikte Süryani yazarlar da Süryani yazı dilini edebî alanlarda aktif bir halde yaşıtmaktadırlar. Ülkeleri dışında, Süryanice

tescili 14 Haziran 2000 yılında Warburg yerel mahkemesinin cemiyetler sicilinde yapılmıştır.

³⁷ 129. *Verordnung des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Sport*, [Federal Milli Eğitim, Sanat ve Spor Bakanınının 129. Kararnamesi için Federal Avusturya Resmî Gazetesi]: *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*, yıl: 1988, neşir: 8.3.1988, 45. nüsha. Bunun bir kopyası için: Kolo Suryoyo, sayı 60, (1988), 57; Bakanlar Kuruluna hitap: 53-55.

³⁸ Orta Doğu kilise ailesine değil, ancak Kalkedonik kilise ailesine bağlı Yunan Ortodoks Kilisesi, Süryani Ortodoks Kilisesini 'Ortodoks' adı altında resmî kayıtlara geçirmesi konusunda Belçika devletini engellemeye çalışmaktadır. Süryani Kilisesi bu adlandırmayı 6. yüzyıldan beri kullanmasına rağmen, Yunan Kilisesi 'Ortodoks' adlandırmasına tek başına hak iddia etmektedir. Kalkedonik Ortodokslar bu adlandırmayı 1054 yılında Bizans ve Romalıların ayrılımlarından sonra kullanmışlardır. Fakat bu girişim Süryani Ortodoks Kilisesinin, Belçika'da kamusal kurum hukukuna erişmesini engellememelidir. Buna benzer bir dava 1950'li yıllarda ABD'de vuku bulmuştur. Rum Ortodokslar, kiliselerini *Süryani Ortodoks* ismiyle resmî kayıtlara geçirmek istiyorlardı. Süryani Ortodoks Kilisesi Metropoliti Mor Atanasius Yeşu' Samuel itiraz ederek davayı kazanmıştı.

Kitab-ı Mukaddes'in 1555 yılında Viyana'da³⁹ ilk olarak basılmasından sonra Batı üniversitelerinde bugüne kadar teolojik alanlarda akademik bir dil ve Sami Diller bölümünde de Şark Dili olarak öğretilmektedir. Süryaniler'in Hristiyan dini ve Süryani dillerini birbirinden ayırmak mümkün değildir. İbranice, Yahudiler için nasıl dinî bir değer taşıyorsa, Süryanice de Süryani kilise ve halkının kutsallaşan dili, kimliklerinde özdeşleşme ve geleneklerinin geliştirilmesinde merkezî bir anlam teşkil etmektedir. Sadece ve sadece Süryanice bu kilisenin ve halkın resmî dili olarak tanımlanabilir.

İşte bunları genç nesillere aktarabilmek için kiliseler, hafta sonlarında kilise öğretmenleri karşılıksız, kız ve erkek ayrımı yapmadan bütün gençlere din ve Süryanice dersleri vererek hizmet vermektedir. Bu gibi etkinliklerle eğitilenler liturjinin yapılandırılmasında aktif destek sağlayabileceklerdir. Diaspora devlet okullarında da Süryanice dil ve din eğitimi yapılmasına karşın ne yazık ki kendi topraklarında, yani Türkiye'de bu eğitim yasaktır.⁴⁰ Bazı Avrupa ülkeleri Süryanilere, Türkçe yerine kültürel anadilleri Süryaniceyi öğrenme hakkını vermişlerdir. Bunun örneğini İsveç'te 1976 ve Hollanda'da 1982 yılından beri görmekteyiz (Brock, 2001, s.122). Fakat Hollanda'nın bu eğitimi bütün yabancılar için geçerli olmak üzere bazı nedenlerden dolayı Haziran 2004 itibarıyla kaldırdığını da belirtmek gerekir. Süryani dil eğitimi yerine Almanya'da 1981'den beri (önce Bavyera ve daha sonra diğer eyaletlerde) (Merten, 1997, s.183) ve Avusturya'da 1987'den itibaren Süryani Ortodoks mezhebi (dinî) eğitimi onaylanmıştır.⁴¹ Din eğitimi kuşkusuz Süryanice icra edilmekte yani din kadar dil eğitimi de yapılmaktadır. Çünkü din eğitiminde ilk koşul Süryani dilidir.

³⁹ *Liber Sacrosancti Evangelii de Iesu Christo Domino & Deo nostro* [Yeni Ahit, İncil ve Mektuplar, Süryanice – psitto versiyonu]. Yayıncı: Widmanstetter, J. A. ve Zimmermann [Cymbermannus], M. (1555). Viyana.

⁴⁰ T.C Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur, 1 Mart 1978 tarihinde Mardin Valisine 'çok gizli' bir tamim yazarak Deyrulzafaran Manastırı Ruhban Okulunun kapatılması hususunda önlem alınması için gereğinin yapılmasını talep etmişti. Bu tamimin bir kopyası 28 Eylül 1978 tarihinde *Hürriyet* gazetesinde yayınlanmıştı. Aynı yazı, Kolo Suryoyo, sayı 4, (1978), 22–24'te de mevcuttur. Bunun üzerine Deyrulzafaran ve Mor Gabriel manastırları ruhban okullarının din ve dil eğitimi yasaklanmıştı. İçişleri Bakanı'nın Mor Gabriel Manastırına yönelik yasak ilanı, 2 Şubat 1979 tarihli ve bu da Kolo Suryoyo, sayı 6, (1979), 16'da mevcuttur. 1997'de çıkarılan ikinci bir yasak için: Rabo, G. (1998), *Türkische Regierung schließt das Priesterseminar des Klosters Mor Gabriel im Tur 'Abdin*. Kolo Suryoyo, sayı 121, 193–194. Mardin Valisinin 6 Ekim 1997 tarihli yasağı için: Suryoyo Online: www.suryoyo-online.org/news/governor.html.

⁴¹ Avusturya'da Süryani Ortodoks din dersinin tanıtımı: BGBl. Sayı 467/1988.

Devlet okullarındaki eğitimciler, teolojik eğitimlerini çoğunlukla manastırlarda olmak üzere Tur 'Abdin'de veya diğer ana vatanlarda yetiştirilmiş Süryani öğretmen ya da papazlardır. Avrupa'da yetiştirilen öğretmenler gibi pedagojik kabiliyetin eksikliğine rağmen abraşiyelerin ara sıra geliştirme kursları sunmalarıyla bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır (Rabo, 1999, s.275–276). Üniversite aşamasında yetiştirilen Süryani din ve dil öğretmenleri henüz bulunmamaktadır. Fakat Süryani Ortodoks Kilisesi Almanya'da, ümit edilen kamusal kurum hukuku statüsünü elde ederse ileride üniversitelerde din pedagojisi ve papaz yetiştirme enstitüleri kurma umudu vardır.

1998'de Almanya'nın Warburg şehrindeki Mor Yakub Manastırında kurulan Ruhban Okulu, akademik eğitim için Süryani Kilisesine hizmete açılabilir. Bu akademide ana vatanlarda olduğu gibi öğrencilere bugünün kilise alanında ihtiyaçlarını karşılayan Süryanice ile liturji, kilise tarihi ve ilahilerle kilise müziği öğretilmektedir (Rabo, 1998, s.268–266). Genellikle kamu okullarında okumakta olan bu öğrenciler, üç yıllık bir eğitimden sonra öğretmen, diyakos, papaz ya da rahip olmaktadır. Avrupa'da, her üç Süryani manastırındaki rahip sayısı 1984'ten itibaren 8'i rahibe olmak üzere 24'e yükselmiştir.⁴² Hollanda ve İsviçre'deki manastırlarda, genel olarak değişik ülkelerden gelen genç öğrencilere yaz kursları verilmektedir. Diasporada doğup büyüyen gençler öğrenme usulünü, kiliselerini, dillerini, kökenlerini ve kimliklerini keşfederek bu gibi etkinliklerle varlıklarını sürdürebilmelerinde önemli rol oynamaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Kilise inşa etme konusunda Süryaniler kadar aktif başka bir halk veya kilise olmadığı söylenebilir. Süryaniler, gönüllü olarak yaptıkları bağışlarla manastırlarını, kiliselerini ve derneklerini finanse edebilmişlerdir. Hristiyanlaşan Aramiler, alışılmış isimleriyle

⁴² Avrupa'da ilk Süryani rahip resameti 11 Temmuz 1984 tarihinde Peder Sait Çakıcı'nın Hollanda'da Mor Afrem Manastırında, Patrik Mor İgnatius Zakka İwaz tarafından resmedilmesiyle gerçekleştirildi, Kolo Suryoyo, sayı 37–39, (1984), 92–93. 1997 yılında Almanya/Warburg'ta kurulan Mor Yakub Manastırında ilk rahip resameti 23 Mart 2002'de Dayroyo Aday Balı'nın resametiyle yapıldı. Meryem Çelik'in rahibe resameti bir hafta önce 16 Mart 2002 tarihinde gerçekleştirilmişti. Bkz. Rabo, G. (2003), *Den Mönchen des Klosters Mor Jakob von Sarug das heilige Kreuz verliehen*, Kolo Suryoyo, sayı 139, 24–25; Aynı yazar (2002), *Zwei Mönche in Mor Ephrem-Kloster zum Priester geweiht*. Kolo Suryoyo, sayı 136, 128–129. Rahip sayısını güncelledim.

Süryaniler, 2000 yıldan beri Süryani kimliklerini tanımlamış ve kiliseleriyle sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Bütün zorluklara rağmen, kuşkusuz kilise vasıtasıyla 21. yüzyıla kadar ana vatanları Mezopotamya olmak üzere Batı diasporasında da varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

Diasporada kurulan kilise, cemaat ve sivil toplum kuruluşlarının sayısı sürekli bir artış sağlarken ana vatanlarındaki köy ve nahiye sayıları en alt basamaklara kadar azalma göstermektedir. Bu rakamlar karşılaştırıldığında maalesef 150 yıl önce hiç düşünilemeyen, endişe verici vahim bir netice gözler önüne serilmekte: Ana vatanda Süryani cemaatlerinin sayısı ruhanileriyle birlikte 8,⁴³ Süryani sakinleriyle köy sayısı 15,⁴⁴ Tür 'Abdin'de işletilen 7 manastır,⁴⁵ Mardin-Diyarbakır Abraşiyesinde 5 cemaat⁴⁶ ve 1 manastır,⁴⁷ 2006'de yeniden düzenlenen Adıyaman Abraşiyesinde 1, buraya bağlı olan Elazığ'da 1⁴⁸ ve Türkiye-İstanbul diasporasında da 7 cemaatle⁴⁹ çok ciddi bir azalma görülmektedir.

⁴³ Bunun yanı sıra Midyat'ta hizmet eden en son iki ruhani lider vefat ettiler: Hori Ado Onar (*1927), 9 Ağustos 2005 ve Papaz Tuma Begtaş (*1941), 1 Eylül 2005. Fakat Beş Sbirino köyü için 13 Kasım 2005 tarihinde yeni bir papaz Saliba Erden (*1965) resm edildi. Midyat için papaz İshok Ergün 5 Kasım 2006 tarihinde ve Midon papazı Malke Tok (*1933), 14 Ağustos 2011 tarihinde vefat ettikten sonra yerine papaz Şemun Uçar 29 Ocak 2012 tarihinde resm edildi. Diğer papazlar: Gabriel Aktaş (Bekusyone/Alagöz), Malke Gümüşsoy (Kfarze/Altıntaş), Eliyo Çelik (Arkah/Üçköy). Mor Gabriel Manastır'nda merkezi bulunan Tür 'Abdin Metropoliti Timoteos Samuel Aktaş.

⁴⁴ Medyad (Midyat), Hah (Anıtlı), Bekusyone (Alagöz), Dayro da-Slibo (Çatalcam), Kfarze (Altıntaş), 'Aynvardo (Gülgöze), Mzizah (Doğançay), Anhel (Yemişli), Arkah/Harabale (Üçköy), Kafro (Elbeğendi), Beş Sbirino (Haberli), Midon (Öğündük), Marbobo (Günüyurdu), Birguriya (Balaban) ve Krişto di-İto (Gundeke/Odabaşı).

⁴⁵ Deyrulmur veya Mor Gabriel, Mor Yakub (Salah/Barıştepe), Mor Malke (Arkah/Üçköy), Meryem Ana (Hah/Anıtlı), Mor Abrohom (Medyad/Midyat), Mor Avgin (Tür İzlo/Bagog, 2012 de yeniden hizmete açıldı). Karnolu Mor Yakub (Badebe/Dibek, 25 Ağustos 2013'te yeniden hizmete açıldı).

⁴⁶ Görevleri yapan ruhanileri: Hori Gabriel Akyüz (Merdo/Mardin) ve Papaz Yusuf Akbulut (Amid/Diyarbakır). Merkezi Deyrulzafaran'da bulunan Mardin ve Diyarbakır Metropoliti Filoksenos Saliba Özmen.

⁴⁷ Deyrulzafaran Manastırı. Şehir ve köylerde yaşayan Süryaniler: Mardin, Bnebil (Bülbül), Ma'sarte (Ömerli), Kelleç (Dereçi), Brahimiye (Işıklar), Golliye (Ksor/Göllü), Çiftlik ve Diyarbakır.

⁴⁸ Adıyaman ve Elazığ Metropoliti Gregorios Malke Ürek, Adıyaman'da görev yapan ruhani Rahip Gabriel Akkurt ve Elazığ'da Rahip Musa Dağ.

⁴⁹ Bu cemaatlerde ruhani olarak görev yapanlar: Hori Hanna Aykurt, Papaz Malke Akyüz, Hanna Akgüç, Petrus Gülçe ve Mihael Töre. Merkezi Beyoğlu'nda bulunan İstanbul ve Ankara Metropoliti Filoksenos Yusuf Çetin.

Elimde bulunan ve yayını için hazırlık aşamasında olduğum 1870 yılından kalma, Süryani istatistik bir belgeye⁵⁰ göre o zamanlar *Diyarbakir* Vilayeti'nde, sakinleri tamamen veya kısmen Süryani olup bazılarında 3'ten fazla kilise bulunan 291 köy ve kasaba mevcuttu. Belgemiz sadece aile, kilise ve papaz sayılarını değil, aynı zamanda ailelerin isimlerini, kaç çocuk sahibi olduklarını ve hangi köy ya da kasabada yaşadıklarını da liste halinde göstermektedir. Bu liste Türkiye'deki Süryanileri bilimsel alanda araştırmak için çok önemlidir. Bu belge, Süryanileri konu alan ve zaten eksik olan Osmanlı arşivlerini de gerçek anlamda aşmaktadır. Açıkçası 100 yıldan beri Türkiye'deki Süryani köy ve kasabalar % 94 oranında boşalmış veya boşaltılmıştır.

Süryanilerin diasporadaki geleceklerini kimse garanti edemez. En az 6000 yıldan beri yaşadıkları öz topraklarında yaşamlarını sürdürebilme şansları her şeye rağmen daha yüksektir. Bu nedenle Süryanilerin Hristiyan bir halk olarak dinsel ve etnik bir toplum statüsüyle devlet nezdinde azınlık olarak tanınmaya, dil ve din eğitimi müsaade ve serbestliğine ve daha çok müsamahaya ihtiyaçları vardır. Halen uygulanmakta olan her türlü ayırımların kaldırılması ve diğer azınlık topluluklara verilen hakların Süryani Ortodoks Kilisesi'ne de tanınması gerekmektedir.

Kaynakça

- قداسة سيدنا البطريرك مار اغناطيوس زكا الأول | المجلة البطريركية \ صحاحه: ص ١١١١
(The Patriarchal Journal of the Syrian Orthodox Patriarchate of Antiochien and all the East), (Cilt 43). (2005). 305–321. Şam.
129. *Verordnung des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Sport*, [Federal Milli Eğitim, Sanat ve Spor Bakanının 129. Kararnamesi], *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*, [Federal Avusturya Resmi Gazetesi], yıl 1888, neşir: 8.3.1988, 45. nüsha.
- Antakya Süryani Ortodoks Kilisesi Patrikhanesinin Sinod Dosyası, Humus/Şam 1932–1990 (*arşivime ait kopya, yayınlanmamış*).

⁵⁰ İstatistiği, Patrik Sekreteri Rahip Abdullah Sattuf Sadadi (sonradan Antakya Patriği, 1906-1915) yürütmüştü. Bu doküman hakkında ilk olarak 1998 yılında internete, *Discovery of a very important document about the Suryoyo population (1870) in Turkey* adı altında *Suryoyo Online* web sitesinde yazı yayınlamıştım. Daha sonra İsveç'te bir dergide yazar ismi verilmeden anonim olarak yayınlanmıştı: *Ett historiskt dokument*, Bahro Suryoyo, sayı 1, (1999), 27; *Discovery of a very important document about the Suryoyo population (1870) in Turkey*, sayı 3, 18; *1870'lerde Türkiyedeki Süryani nüfusuyla ilgili önemli bir belge*, 37, [Süryanice metin] 56.

- Aydın, E. (2000). *The History of the Syriac Orthodox Church of Antioch in North America, Challenges and Opportunities*. Crestwood/New York. Master thesis, St. Vladimir's Orthodox theological Seminary. (yayınlanmamış).
- Besuch des Syrisch-Orthodoxen Patriarchen in Europa*. Der Christliche Osten, (Cilt 26). (1971), 190–192; (Cilt 27). (1972), 169. Würzburg.
- Brock, S. (2001). *Die verborgene Perle, die syrisch-orthodoxe Kirche und ihr antikes aramäisches Erbe*, (Cilt 3). Roma: TransWorld Film Italia. – *Türkçesi: Saklı İnci, Süryani Ortodoks Kilisesi ve onun Antik Arami Mirası*, (Cilt 3). Yayın: Rabo, G. (2006). İstanbul: TransWorld Film Italia.
- Çıkkı, M.F. (2004). *Naum Faik ve Süryani Rönesansı*. Türkçe yayım: Mehmet Şimşek. İstanbul: Belge.
- Çiçek, Y.İ. (1999). *ܡܘܠܬܐ ܚܝܬܐ ܕܟܘܪܕܐ ܕܩܝܡܐ ܕܩܝܡܐ* [Diasporada Kiliselerin ve Manastırların kuruluşu]. *Kolo Suryoyo*, Zeitschrift der syrisch-orthodoxen Diözese von Mitteleuropa [Orta Avrupa Süryani Ortodoks Abraşiyesi Dergisi], sayı 123, 59. Losser: Süryani Mor Afrem Manastırı.
- Die Bekanntmachung des syrisch-orthodoxen Religionsunterrichts in Österreich* [Avusturya'da Süryani Ortodoks Din Dersinin Tanıtımı]. BGBl. sayı 467/1988.
- Die Gründungsakte des Erzbistums der syrisch-orthodoxen Kirche in Mitteleuropa und den Beneluxländern in den Niederlanden*, [Hollanda'da, Orta Avrupa ve Benelüks Ülkeleri Süryani Ortodoks Kilisesi Abraşiyeye Teşkilat Dosyası]. Enschede 1981 (*arşivime ait kopya, yayınlanmamış*).
- Dolabani, Y. (1990). *ܩܝܡܐ ܕܩܝܡܐ ܕܩܝܡܐ ܕܩܝܡܐ* [Antakya Süryani Ortodoks Patriklerin Tarihi]. Losser: Süryani Mor Afrem Manastırı.
- Hürriyet Gazetesi, 28.9.1978.
- İdem, İstanbul Süryani Ortodoks Metropolitliği Haber ve Kültür Dergisi (2004). sayı 7–8. İstanbul.
- Ignatius J. III (1985). *The Syrian Orthodox Church of Antioch*. Losser: Süryani Mor Afrem Manastırı.
- Jakobiten aus der Türkei in Deutschland*. Der Christliche Osten, (1971). (Cilt 26). 29. Würzburg.
- Kaufhold, H. (2007). *Zeitgenössische syrische Berichte über die Christenverfolgungen der Jahre 1895/96 im Osmanischen Reich* [1895/1896 Osmanlı İmparatorluğu'nda Hristiyanlara yapmış olduğu zulmün çağdaş Süryani raporları]. Oriens Christianus, (Cilt 91). 25-43. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Kolo Suryoyo, Zeitschrift der syrisch-orthodoxen Diözese von Mitteleuropa, (Orta Avrupa Süryani Ortodoks Abraşiyesi Dergisi), sayı 1 (1978), sayı 4 (1978), sayı 6 (1979), sayı 7 (1979), sayı 9 (1979), sayı 12 (1980), sayı 13 (1980), sayı 14/15 (1980), sayı 16, (1980), sayı 21 (1981), sayı 23 (1982), sayı 26 (1982), sayı 37–39 (1984), sayı 40 (1984), sayı 49 (1986), sayı 50 (1986), sayı 54 (1987), sayı 55 (1987), sayı 56 (1987),

- sayı 60 (1988), sayı 107 (1996), sayı 123 (1999), sayı 138 (2002).
Losser: Süryani Mor Afrem Manastırı.
- Merten, K. (1997). *Die syrisch-orthodoxen Christen in der Türkei und in Deutschland* [Türkiye ve Almanya'da Süryani Ortodoks Hristiyanlar]. Hamburg: Lit.
- Prym, E., Socin, A. (1881). *Der Neu-Aramäische Dialekt des ʿTur ʿAbdin* [ʿTur ʿAbdin'in Yeni Arami Lehçesi]. Göttingen.
- Rabo, G. (1995). *In Memoriam Mor Athanasius Yeshue Samuel †. Kolo Suryoyo*. 104, 121–132.
- Rabo, G. (1996). *Das syrische Volk, die syrische Sprache und die syrisch-orthodoxe Kirche* [Süryani Halkı, Süryani Dili ve Süryani Ortodoks Kilisesi]. *Kolo Suryoyo*. 109, 93–94.
- Rabo, G. (1996). *Symposium Syriacum '96. Kolo Suryoyo*. 111, 276–279.
- Rabo, G. (1997). *Neue syrisch-orthodoxe Diözese für Deutschland* [Almanya için yeni bir Süryani Ortodoks Abraşiyesi]. *Kolo Suryoyo*. 115, 88–91.
- Rabo, G. (1998). *فلس مكنصلا حننا وحنن بحوب طاحسا* [Almanya Mor Yakub Manastırı'nda Ruhban Okulun açılış]. *Kolo Suryoyo*. 122, 268–266.
- Rabo, G. (1998). *Türkische Regierung schließt das Priesterseminar des Klosters Mor Gabriel im ʿTur ʿAbdin* [Türk Hükümeti, ʿTur ʿAbdin'de Mor Gabriel Manastırı Ruhban Okulunu Kapatıyor]. *Kolo Suryoyo*. 121, 193–194.
- Rabo, G. (1999). *Mor Augin Kloster in der Schweiz eingeweiht* [İsviçre'de Mor Evgin Manastırının Kutsanışı]. *Kolo Suryoyo*. 125, 197–198.
- Rabo, G. (1999). *Syrische Religions- und Sprachlehrer tagten* [Süryani Din ve Dil Öğretmenleri Konferansı]. *Kolo Suryoyo*. 126, 275–276.
- Rabo, G. (2000). *Patriarch weihte das Kloster Mor Jakob von Sarug in Warburg ein* [Patrik, Suruçlu Mor Yakub – Warburg Manastırını Kutsuyor]. *Kolo Suryoyo*. 129, 181–185.
- Rabo, G. (2002). *Zwei Mönche in Mor Ephrem-Kloster zum Priester geweiht* [Mor Efrem Manastırında İki Rahip Kutsandı]. *Kolo Suryoyo*. 136, 128–129.
- Rabo, G. (2003). *Den Mönchen des Klosters Mor Jakob von Sarug das heilige Kreuz verliehen* [Suruçlu Mor Yakub Manastırı Rahiplerine Kutsal Haç Ödülü]. *Kolo Suryoyo*. 139, 24–25.
- Rabo, G. (2004). *Metropolit Mor Julius Yeshu Çiçek mit dem Aram-Preis für die aramäische Sprache und Literatur ausgezeichnet* [Arami Dil ve Literatürü için Mor Julius İsa Çiçek'e Aram Ödülü]. *Kolo Suryoyo*. 142, 16–18.
- Rabo, G. (1996–). *Suryoyo Online*, Online Journal of Syrian Orthodox Church, Syriac Studies and Aramaeans (Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Abraşiyeler listesi), www.suryoyo.online.org/sok/diozese.htm; www.suryoyo-online.org/news/governor.html.
- Rabo, G. (1999). *1870'lerde Türkiyedeki Süryani nüfusuyla ilgili önemli bir belge, Discovery of a very important document about the Suryoyo*

- population (1870) in Turkey.* Bahro Suryoyo. An Aramaic/Syriac Magazine. 3, 18; sayı 1, (İsveç.) 27; (türk.) 37, (süry.) 56. Södertälje.
- Samuel, A.Y. (1949). The Purchase of the Jerusalem Scrolls. *Biblical Archaeologist*. 12, 26–31. Atlanta.
- Samuel, A.Y. (1966). Treasure of Qumran. *My Story of the Dead Sea Scrolls*. Philadelphia/Westminster.
- Sattuf, A.S. (1870). *Diyarbakir Vilayetindeki Süryanilerin İstatistiği*. Mardin (arşivime ait kopya, yayınlanmamış).
- Socin, A. (1881). *Zur Geographie des Tur 'Abdin* [Tur 'Abdin Coğrafyası]. ZDMG, (Cilt 35). 237–269. Leipzig.
- Syrisch-orthodoxe Priesterweihe in Deutschland*. Der Christliche Osten, (Cilt 31). (1976), 153. Würzburg.
- Ucan, E./Grigo, A./Ucan, R. (2001). *Ein Pfarrer verläßt seine Mutterkirche* [Bir Papaz Ana Kilisesini Terk ediyor]. Zürich.
- Widmanstetter, J. A. ve Zimmermann [Cymberrmannus], M. (1555). *Liber Sacrosancti Evangelii de Iesu Christo Domino & Deo nostro* [Yeni Ahit, İncil ve Mektuplar, Süryanice – pşitto versiyonu]. Viyana.
- Wießner, G. (1973). *Erkenntnisse und Meinungen I*. (GOF, Syriaca 3). Wiesbaden: Harrassowitz.